

كوردستانی عێراق: نازادی رادەربرین له ژیر هێرشدایه

دەستگیر کردنی رەمخەگەرانى حكومت و رۆژنامەنووسان، دادگاىبێكردنى ئەو كەسانەى رەمخە لە دەسەلات دەگرن

(بەغداد- 7ى شوباتى 2013)-هيومان رايټس وۆچ رايگەياند كە پڤويستە حكومەتى هەريمى كوردستان دەست هەلبگرئ لە دەستگیر کردنى هەرمەكى رۆژنامەنووسان و چالاكەوانان و كەسايەتیه سياسيهكانى سەر بە ئۆپۆسيزيۆن و كوتايى بهينى بە سزادانى رۆژنامەنووسان بەهۆى سوکايەتیکردن یان لەكەدار کردنى ناوبانگی كەسايەتییە حزبی و حكومیهكان. هیزمەكانى پۆلیس و ئاسایش بهیئ فەرمانى دادگا هەستاون بە دەستگیر کردنى ژمارهیهك لەو رۆژنامەنووس و كەسايەتیانەى كە لە نووسین و بلاوكر او مەکانیاندا رەمخەیان لە بەرپرسان گرتووه، هەندیکیان بهیئ دادگاىبێكردن و ئاراستەکردنى هێچ تۆمەتیک لە چەند هەفتەیهكەوه تا سالیك دەستگیر کراون .

لە هەندئ حالەتدا كە واديارە پڤشيلكر دنیکى ئاشكرای سەرورەى ياسايه، بەرپرسانى و مزارەتى داد و مزارەتى ئەوقاف و كاروبارى ئابنى هەريمى كوردستان هەوليانداوه ئەو پڕۆژه ياسايه كە "سوكايەتى كردن" بە ئابن و سەرکرده سياسيهكان بە تاوان لەقەلم دەدات بخەنە بواری جئ بهجئ کردنەوه، سەرورای ئەوهى ئەم پڕۆژه ياسايه لەلایەن لیژنەى ياسايى و لیژنەى مافى مرۆفئ پەرلەمانى كوردستانەوه تا ئیستا رێگرى لیکراوه لە پەسەندکردن. هيومان رايټس وۆچ رايگەياند كە ئەگەر پەرلەمانى كوردستان پڕۆژه ياسا كە پەسەند بكات ئەوا دەبیتە مایهى پڤشيلكاریهكى ئاشكرای بنەماكانى نازادی رادەربرین و رێگرى كردن لە كارى رۆژنامەوانى و ئاشكرا کردنى لەسەر ئاستى بالایا لەو هەريمه پیر نەوتەدا .

سارا لی و وینسن، بەرئوبەرى هيومان رايټس وۆچ لە خۆرەلاتى ناوهراست، ووتى، "ئەمانە رۆژانى تاریكن بۆ نازادی رادەربرین لە هەريمى كوردستانی عێراقدا. لەبرى ئەوهى حكومەتى هەريمى كوردستان دلئابى لەوه بگاتەوه كە سیستمى دادورەى لیکولینەوه لە گەندەلێهەكانى ئاستى بالایا بكات، بە پڤچەوانەوه حكومت ياساكانى خۆى بۆ بەرگریکردن لە نازادی رادەربرین و نازادی گەردبوونەوه پڤشنگوئ خستوو ئەو "پڕۆژه ياسا" بەكار دەهینى بۆ بیدەنگ کردنى دەنگە نارەزاییهكان".

بهیئى ئەو زانیاریانەى هيومان رايټس وۆچ لە ماوهى شەش سەردانیدا بۆ هەريمى كوردستان بە دەستى هیناوه كە دواین سەردانیان لە مانگەكانى تشرینی دووم و كانوونى یهكەمى سالى رابردودا بووه، هیزمەكانى ئاسایشى حكومەتى هەريمى كوردستان لە سالى 2012 دا لانی كەم 50 رۆژنامەنووس و رەمخەگرى دەسەلات و چالاكەوانى سياسى سەر بە پۆپوزيسیۆنیان بە شیوهیهكى هەرمەكى دەستگیر کردووه، لە نیو دەستگیر كراوهكان لانی كەم حەوت كەسیان بە تۆمەتى تاوانى سوکايەتى كردن یان لەكەدار کردنى ناوبانگی كەسايەتییە سياسى و حكومیهكان سزادراون. بەرپرسىكى پڤشووئ خالیكى گومرگی بە ناوى ئەكرەم عەبدولكەرىم ماوهى زیاتر لە سالیكە و بهیئ دادگاى كردن بەندكراوه بە تۆمەتى ئاسایشى نەتەوهی، ئەمەش پاش ئەوهى ئەكرەم عەبدولكەرىم هەندئ بەرپرسى بالایا پارتى ديموکراتى كوردستانی بە وهلاوهدانى داهاى گومرگی خالە سنوریهكە تۆمەتبار كرد .

لە مانگەكانى تشرینی دووم و كانوونى یهكەمى سالى رابردودا، هيومان رايټس وۆچ چاوپڤیکەوتنى لەگەل 16 رۆژنامەنووس و چالاكەوانى سياسى و كەسايەتى تر ئەنجامدا كە هەموویان لەسەر مئای سالى 2012دا بە تۆمەتى رەمخەگرتن لە بەرپرسانى هەريمهكە دەستگیر کرابوون. پاش ماوهیهك لە بەندکردن، هەندیکیان نازاد کران بهیئ ئاراستەکردنى هێچ تۆمەتیکى ياسايى، بەلام هەندیکى تریان بە تۆمەتى سوکايەتى كردن و لەكەدار کردنى ناوبانگی بەرپرسان رەبرووئى سزای غەرامەکردن و بەندکردن بوونەوه .

پاریزەریك بە ناوى زانا فەتاح ووتى كە بۆ ماوهى شەش رۆژ لەلایەن پۆلیسى شاروچكەى چەمچەمەلەوه دەستگیر كراوه بەهۆى نووسینى راپۆرتتیک كە تڤیدا فەرمانگەى دادورەى ناوچەكەى بە ناسەر بەخۆو پاشكۆى پارتە سياسيه سەرەكیهكان تۆمەتبار كرد بوو. زانا فەتاح لەلایەن پۆلیسهوه تۆمەتبار كرا بە لەكەدار کردنى ناوبانگی دادورەكان، بەلام روبرووئى هێچ تۆمەتیکى ياسايى نەبووهوه .

له کاتی کۆبوونوومەکانی لهگهڵ بهرپرسانی فەرمانگه‌ی پێوه‌نדיیه‌کانی دهره‌وه‌ی حکومه‌تی ههریمی کوردستان و ده‌زگای ئاسایش له مانگی تشرینی دووهمدا، هیومان رایتس وۆچ نیگه‌رانی دهربری سه‌باره‌ت به‌و فشار و سه‌رکو‌تکارینه‌ی رووبه‌روی ئازادی رادهربرین ده‌بنه‌وه له ههریمه‌که‌دا. له وه‌لامدا یه‌کتیک له بهرپرسه‌کان ووتی، "باسکردنی گه‌نده‌لی قیوڵ ناگریت." بهرپرسه‌کان ووتیان که رۆژنامه‌نووسه‌ ده‌ستگیرکراوه‌کان درۆزنن و "پیشیلکاری مافه‌کانی مرو‌فی حکومه‌تیان کردوه" ئه‌مه‌ ووتی یه‌کتیک له بهرپرسه‌کان بوو.

ماده‌ی دوو له یاسای رۆژنامه‌وانی ههریمی کوردستان (یاسای ژماره 35 ی سالی 2007) پارێزگاری له مافی رۆژنامه‌نووس ده‌کات له به‌ده‌سته‌ینانی ئه‌و زانیاریانه‌ی که گرنگ و جیی بایه‌خن بۆ هاو‌لاتیان و به‌رژموندی گشتی له چه‌ندین سه‌رچاوه‌ی جیاوازه‌وه. " هه‌روه‌ها یاساکه‌ ده‌لی نابیت رۆژنامه‌نووسان ده‌ستگیر بکری‌ن به‌هۆی بلاوکردنه‌وه‌ی ئه‌م زانیاریانه‌وه‌ پێوستی ده‌کات له‌سه‌ر حکومه‌ت که لیکۆلینه‌وه‌ بکات و سزای هه‌ر که‌سێک به‌دات که سوکایه‌تی یان نازاری رۆژنامه‌نووس به‌دات به‌هۆی کار که‌یه‌وه. یاساکه‌ ده‌لی نابی رۆژنامه‌نووس به‌ تومه‌تی له‌که‌دارکردنی ناویانگ سزایدريت ئه‌گه‌ر راپۆرت به‌ بلاوکردنه‌وه‌ی له سنووری پێشه‌ و کاری به‌رپرسه‌که‌ تێپه‌ر نه‌بیت، به‌لام یاساکه‌ پێناسه‌ی ئه‌م زاراوانه‌ی نه‌کردوه .

هیومان رایتس وۆچ ووتی، پێوسته‌ له‌سه‌ر حکومه‌تی ههریم ریز له یاسای رۆژنامه‌وانی بگریت و کۆتایی به‌ینی به‌ هه‌راسان کردنی رۆژنامه‌نووسان و ر‌مخه‌گرانی ده‌سه‌لات. پێوسته‌ په‌رله‌مانی کوردستان یاسای ئازادی به‌ده‌سته‌ینانی زانیاری په‌سه‌ند بکات که پارێزگاری مافی هاو‌لاتیان ده‌کات له ئاگادار بوون و زانیانی ئه‌و زانیاریانه‌ هه‌روه‌ها ریگه‌یه‌کی گونجاو بۆ رۆژنامه‌نووسان دا‌بین ده‌کات له به‌ده‌سته‌ینانی ئه‌و زانیاریانه‌ی که له‌لایه‌ن حکومه‌ت و دامه‌زراوه‌کانیه‌وه‌ قه‌تیس کراوه .

سارا ویتسن ووتی، "له‌بری ده‌ستگیر کردنی رۆژنامه‌نووسان و ر‌مخه‌گرانی ده‌سه‌لات و گرتنه‌به‌ری رێشوتینی سزادانی ئه‌و که‌سانه‌ی ده‌نگی نار‌ه‌زای دهرده‌برن و که‌یسی گه‌نده‌لی ئاشکرا ده‌که‌ن، پێوسته‌ له‌سه‌ر به‌رپرسانی حکومه‌تی ههریمی کوردستان ریز له ئازادی رادهربرین بگرن. پێوسته‌ له‌سه‌ر به‌رپرسان لیکۆلینه‌وه‌ بکه‌ن و سزای ئه‌و که‌سانه‌ به‌ده‌ن که پیشیلکاری ئه‌م مافانه‌ ده‌که‌ن و هه‌ک له یاساکه‌ی خۆیانه‌دا هاتوه‌وه‌، هه‌روه‌ها لێپرسینه‌وه‌ له‌و که‌سانه‌ بکه‌ن که پیشیلکاری ئه‌م مافانه‌ ده‌که‌ن ."

زیندانی کردن و ده‌ستگیرکردن و پیشیلکاری مافی رۆژنامه‌نووسان و ر‌مخه‌گرانی حکومه‌ت له ههریمی کوردستان روویانداوه‌، به‌ی لێپرسنه‌وه‌ سزادانی ئه‌و ئه‌ندامانه‌ی ده‌زگای ئاسایش و هیزه‌ ئه‌منیه‌کانی تر که زیاده‌ رووی له ده‌سه‌لاته‌که‌یانه‌دا ده‌که‌ن و مافی رۆژنامه‌نووسان پیشیل ده‌که‌ن .

نیاز عه‌بدو‌لا له سه‌نته‌ری میترو بۆ به‌رگریکردن له رۆژنامه‌نووسان، که گرووپیکی رۆژنامه‌وانی ناوخویی سه‌ر به‌خۆیه‌، به هیومان رایتس وۆچی ووت، سه‌نته‌ر که‌میان زیاتر له 100 حاله‌تی سه‌کالای له‌سه‌ر پیشیلکاریه‌کانی مافی رۆژنامه‌نووسان تو‌مار کردوه که له‌لایه‌ن به‌رپرسانه‌وه‌ لیکۆلینه‌وه‌ میان له‌سه‌ر نه‌کراوه. نیاز ووتیشی، "حکومه‌ت ئه‌و یاسانه‌ی پشتگوێ خستوه‌ که ناچاری ده‌که‌ن لیکۆلینه‌وه‌ بکات له هه‌راسان کردن و پیشیلکردنی مافی رۆژنامه‌نووسان، هه‌روه‌ها لێپرسینه‌وه‌ و سزای ئه‌و که‌سانه‌ به‌دات که هه‌له‌ده‌ستن به‌ ئه‌نجامدانی ئه‌و پیشیلکاریانه‌ ."

له راپۆرتی کۆتایی سالی‌دا، سه‌نته‌ری میترو 21 که‌یسی لێدانی جه‌سته‌یی و یه‌ک هیرشی چه‌کداری بۆ سه‌ر رۆژنامه‌نووسان تو‌مار کردوه له‌گه‌ڵ 50 حاله‌تی ده‌ستگیر کردن و 34 حاله‌تی ده‌ست به‌سه‌راگرتنی کامیرا و که‌لوپه‌لی رۆژنامه‌نووسی و پینچ هه‌ر شه‌ی کوشتن. کاتیک هیومان رایتس وۆچ پرساری له به‌رپرسانی بالای ئاسایش کرد بۆچی لیکۆلینه‌وه‌ به‌دوادا چون ئه‌نجام نه‌دراوه‌ بۆ ئه‌و سه‌کالایانه‌ی له‌سه‌ر خراب مامه‌له‌کردنی ده‌ستگیر کراوان پیشکه‌ش کراوه‌، ئه‌و به‌رپرسه‌ یه‌که‌م جار نکۆلی کرد له‌وه‌ی که هه‌چ سه‌کالایه‌ک پیشکه‌ش کراو، به‌لام پاش ئه‌وه‌ی به‌لگه‌ی رووبه‌رو کرایه‌وه له‌سه‌ر ئه‌و سه‌کالای تو‌مارکراوانه‌، به‌رپرسه‌که‌ ووتی ئه‌وانه‌ی سه‌کالایان کردوه درۆزنن .

له مانگی ئازاردا، هیومان رایتس وۆچ راپۆرتیکی دۆکیومینتاری ئه‌نجامدا له‌سه‌ر لێدان و ده‌ستگیر کردنی رۆژنامه‌نووسان له‌لایه‌ن پۆلیسه‌وه‌ له‌کاتی روومال کردنی یادی سال‌روژی 17 ی شوباتی 2011 ی خۆپیشاندانه‌ سه‌رتاسه‌ریه‌که‌ی کوردستان. له خۆپیشاندانه‌ جه‌ما‌وره‌یه‌که‌ی 17 ی شوباتی 2011 دا هیزه‌ که‌کی ئه‌منیه‌کان زیاتر له 10 خۆپیشانده‌ریان کوشت و 250 تریان بریندار کرد.

سارا وویتسن ووتی، "به نیگه رانیهکی زورهه، ئهمه ژۆرنامه نووسان و رهخنه گرانی کهمتر و کهمتر لهو حکومته کراوه و دیموکراسیه دهچی که وینهی خوی کیشاوه و بانگه شهی بۆ دهکات. به کمه بایهخ تهماشاکردنی گرهنتیه یاساییهکانی نازادی رادهربرین، حکومتی هریمی کوردستان له بایهخی یهکیک له کۆلهکه بنچینهیهکانی کۆمهلهگهیهکی نازاد کمه دهکاتهوه."

بۆ زانیاری زیاتر له سههر سههر کوتهکاریهکانی سههر ژۆرنامه نووسان و رهخنه گرانی دهسهلات و خۆپیشاندهران و کهیسی تاکهکان راپۆرتی خوارهوه بخوینهرهوه.

بۆ بهدهستهینانی زانیاری زیاتر، پهیوهندی بکه به:

له بهغداد، (ئیرن ئیفهس)، زمانی (ئینگلیزی و عریبی)، ژماره ی موبایلی نیورک 1-917-362-0103 ژماره ی موبایلی بهغداد 964-770-004-9740

everse@hrw.org

له قاهره، تهمارا ئهلفیای، زمانی (ئینگلیزی، عریبی، فرهنسی، ئیسپانی)، ژماره ی تهلهفون 1-646-309-8896 1-201-227-512-450

alrifat@hrw.org

له نیورک، سارا لی وویتسن، (زمانی ئینگلیزی) ژماره ی تهلهفون 1-212-216-1230 ژماره ی موبایل 718-362-0172

1

whitsos@hrw.org

رێوشوینی یاسایی بۆ بێدهنگ کردنی دهنگه نارازیهکان

سههرباری ههموو ئهوشیلکارینهی له دژی ژۆرنامه نووسان و رهخنه گرانی حکومت دهکری، حکومتی هریم له سالی 2012دا له ههولێ تیهپرینی یاسایهکدا بوو که نازادی رادهربرین له کوردستان زیاتر سنووردار دهکات. له مانگی حوزهریراندا، "پروژه یاسای پارێزگاری کردن له پیرۆزیهکان" خرایه بهردهم پههلهمانی کوردستان. یاساکه "سوکایهتی کردن" که پیناسیهکی روونی بۆ نهکراوه به ئاین و هینما نهتهیهیهکان به تاوان له قهلهم دهکات و سزای تا 10 سال زیندانی کردنی تیدایه، ههروهها رینگه به دهسهلاتداران دهکات به داخستنی دهزگای راگیانندن به بیانوی وهک "نیشاندانی وینهی پینغه مبههران به شیوهیهکی نهشیاو". چالاکهوانانی کۆمهلهگهیه مهنی و چهند کهسهیهیهکی تر به هیومان رایتس وۆچیان ووت، نیگه ران لهوهی که دهسهلاتداران یاسا نوییهکه بهکار بهینن بۆ دروستکردنی کهشیکێ پر له ترس که ببنته هوی بێدهنگ کردنی دهنگه نارازیهکان و رهخنه گرانی کوردستان و سههۆکی هریم مهسهود بارزانی .

له مانگی ئهیلولدا، لیژنهکانی یاسایی و مافی مرۆف و کاروباری مهنی پههلهمانی کوردستان پروژه یاساکهیهان رهتکردوه. ئهه لیژنه جهنهتیا لهوهکه برهگهکانی "سوکایهتی کردن" ئهه سزایانهی بۆ دیاری کراوه پینچهوانهیه ستاندهرده نیو دهولهتیهکانی مافی مرۆف و رێوشوینه یاساییهکانی تره لهوانهش مادهی 38ی دهستووری عیراق که پنیوستی دهکات لهسهه دهولهت گرهنتی نازادی رادهربرین به ههموو ماناکانیهوه بدات وهک نازادی ژۆرنامهوانی، چاپ کردن، ریکلام، میدیا و چاپه مهنیهکان، به جۆریک که پینشیلکاری ئاداب و تهرتیبی کۆمهلهگه نهکات. جگه لهوانهش، کۆمیتهکانی لیژنهکانی ووتیان که پروژه یاسا پینشیا کراوهکه پینچهوانهیه یاسای ژۆرنامهوانی سالی 2007ی هریمی کوردستانه .

سههرباری رهتکردنهوهی پروژه یاساکه لهلایهن پههلهمانهوه، دهسهلاتداران له ههولێ جیهجیهکردنی برهگهکانی پروژه یاساکهدا بوون. له مانگی تشرینی یهکههدا، هیومان رایتس وۆچ کۆپی نامهیهکی دهست کهوت که لهلایهن بهرپرسیکی وهزارهتی داد، سههۆکی داوکاری گشتی سازگار عهلی ناجی، له 24ی ئهیلولدا ناراستهیه وهزارهتی ئهوقاف و کاروباری ئاینی هریمی کوردستان کرابوو، واته سی رۆژ پاش رهتکردنهوهی پروژه یاساکه لهلایهن پههلهمانهوه. له نامهکهدا سههۆکی داوکاری گشتی داوای له وهزارهتی ئهوقاف کردبوو که داوکاری گشتی ئاگادار بکهنهوه له ههه حالهتیک که تیدایه بی ریزی به ئاین و میژوی کورد و سیمبوله نهتهیهیهکان کرابوو لهلایهن میدیاکانهوه تاوهکو داوکاری گشتی ریکاری یاسایی له دژی سههچاوهی ئهه بلاوکرارهیه بگرتهبهر. دوابهواو ئهوه، له 15ی تشرینی یهکهه، وهزیری ئهوقاف و

کاروباری ئابینی به و مکالمه نامیهکی ئاراسته هه سێ بهر یوه بهر ابهتیه گشتیهکانی و هه زارتهکهی له سلیمانی و هه لێرو دهۆک کرد بوو تینیدا داوای لیکردبوون که هه زارتهکهی ئاگادار بکه نهوه له هه کیهسیکی بی ریزی کردن به ئاین و سیمبوله نهتهوه میهکان..... یان له کاتی گرتنه بهری ریکاری یاسایی له دژیان .

هیومان رایتس وۆچ نهیتوانیوه دانیابیت لهوهی که ئایا رینمایهکانی ئهم بهر پرسانه هیچ دهستگیر کردنی لیکهوتوتوه یان نا، بهلام ئاشکرایه که کاریگهری هه بووه له دروست کردنی ترس و دلهر واکتی .

چالاکهوانیکی ناو خۆی که نهیویست ناوی ئاشکرا بکریت به هیومان رایتس وۆچی ووت "کاتیک داواکاری گشتی سزای کهسیک دهوات به پینی یاساکی سزادان به هۆی رهنهگرتن له سیاسهتهداریک یان بهر پرسیک، کئ نهزانی، لهوه ئهتی به هۆی ئهم نامیهوه بووی؟ "

لهکاتی کۆبوونه میهکی له مانگی تشرینی دووم لهگهڵ بهر پرسیکی فهرمانگهی پهیمهندیهکانی دهروهی حکومهتی هه ریم، هیومان رایتس وۆچ داوای لهو بهر پرسه کرد روونکردنهوه بدات لهسه رینمایهکانی دادوهری گشتی لهژیر روشنای رهنهگرتنهوهی پرۆژه یاساکه له لایهن بهر لهمانهوه. له وهلامدا ئهو بهر پرسه ووتی، پرۆژه یاساکه "نهمردوه" و هیشتا له "هۆلی بهر لهماندایه و چاوهری پهسهندکردنی ئهندامانی بهر لهمانه".

ئهو بهر پرسه لایهنهکانی ئۆپوسیزیونی به ریکاری کردن له تتهپهراندنی پرۆژه یاساکه تاوانبار کردوو ووتی، پارتی و یهکتی که دوو حیزبی دهسه لاتداری هه ریمهکن و زۆرینهی ئهندامانی بهر لهمانه سهر بهم دوو لایهن دهیانوی یاساکه پهسهند بکری و له هه لهکانیشیاندا سهردهکهون بو تتهپهراندنی پرۆژه یاساکه .

سهبارته به نامهکهی سهروکی داواکاری گشتی، ئهو بهر پرسه ووتی، "هیچ یاسایهک نیه، بۆیه دهیبت حکومهت له دهروهی یاسا ههنگاو بنیت". ئهو بهر پرسه ووتیشی، "رووبهرووی چهندین کیشه و ئاستهنگی نوئ بووینهتهوه به هۆی نازادی رادهبرین و نازادی گردبوونهوه بۆیه پنیوستان به یاسایهکی نوویه. باوهرم پنیکهن حکومهت زۆر نهمتر دهیبت نهگهر پرۆژه یاسایهکی نوئ پهسهند بکریت".

سهروتکردنی خۆپیشاندانهکان

له مانگی نازاردا، هیومان رایتس وۆچ راپورتیکی بلوکردوه لهسه لیدان و دهستگیرکردنی رۆژنامه نووسان لهکاتی روومالکردنی خۆپیشاندانهکانی یادی سالرۆژی خۆپیشاندانهکانی 17 ی شوباتی هه ریمی کوردستان .

به وتهی شایهتجالانی رووداو مکان، له 17 ی شوباتی سالی 2012دا، به سهدان کس له هیزه ئهنیهکان گهمارۆی 150 تا 200 خۆپیشاندهر یاندا که له بهردهرکی سهراي سلیمانی کۆبووبونهوه. ههروهها به دهیان له پیاوانی ئاسایش به جل و بهرگی مهدهنیهوه چووبونه ناو قهرهبالغیهکهو به شهق و دار له خۆپیشاندهرانیان دابوو .

پاریزه مریک ووتی که پیاویک به جل و بهرگی مهدهنیهوه و به دارهوه هیرشی کردوته سهری له پشتهوه لئیداوه به بهرچاوی هیزمکانی ئاسایشهوه .

هیزمکانی ئاسایش کهوتیونه لیدانی ئهو رۆژنامه نووس و وینهگرانهی که روومالی خۆپیشاندانهکانیان دهکرد. رحمان غهریب، ریکههری سهنتهری میترو بو بهرگریکردن له رۆژنامه نووسان به هیومان رایتس وۆچی ووت که هیزه ئهنیهکان پهلاماریان داوه دهستیان بهسه کامیرهکهیدا گرتوه لهکاتیکدا سهرقالی گرتنی وینهی خۆپیشاندانهکان بووه. سهنتهری میترو زیاتر له 200 کهسی هیرش و ههراسان کردنی رۆژنامه نووسانی لهکاتی روومال کردنی خۆپیشاندانهکانی مانگی شوبات و نازاردا له سلیمانی تومار کرد بهلام تا ئیستا لیکولینهوه له تهنها یهک کهسیان نهکراوه .

لهکاتی خۆپیشاندانهکانی 2012دا، هیزه ئهنیهکان ههروهها به شهقهوه کهوتنه لیدانی سهباسچن مایهری وینهگریکی ئهمریکی دهزگای میتروگرافی له کاتیکدا سهرقالی گرتنی وینهی دهستگیرکردنی خۆپیشاندهران بوو له لایهن هیزه ئهنیهکانهوه که دواتر خۆشی و وینهگریکی تر بهناوی بزار محمد رووبهرووی دهستگیر کردن بوونهوه. مایه به هیومان رایتس وۆچی

ووت که هیزه ئەمەنیهکان دەستیان گرتبوو بەسەر کامیروا تەلەفۆنەکەیدا. هەر بە ووتە ی رۆژنامەنووسان، هیزه ئەمەنیهکان تیمیکی کەنالی ناوخی (KNN) و (NRT) و چەند کەنالیکی تریان دەستگیر کردبوو.

شایەتەحالیان بە هیومان رابیتس وۆچیان ووت که هیزه ئەمەنیهکان لەناو بنکەیهکی کاتی پۆلیس لە بەردەرکی سەرا لیکۆلینەو میان لەگەڵ 25 تا 30 خۆپیشاندەر و رۆژنامەنووسدا کردبوو پاشان لەویو بەردیان بۆ زیندانی فەرماندەیی لە دەرەوی رۆژناوای شاری سلیمانی و لەوئ بۆ ماوەیهکی کورت دەست بەسەرکردن نازاد کرابوون .

سەرکوتکردنی رۆژنامەنووسان

شەوقی کەنەبی، بەرئوبەری کەنالی (KNN) ی هەولێر، یەکیکە لەو رۆژنامەنووسانە ی که لە سالی 2012 دا رۆبەری سزا بووئەو. شەوقی کەنەبی لەلایەن دەسەلاتدارانەو سزادرا بە تۆمەتی پێشیلکردنی ماددە ی 434 لە یاسای سزادانی عێراقی که هەر "سوکایەتی کردنیک" بە تاوان لەقەلم دەدا. ئەمەش دوا ی بە دوا ی ئەو بوو که کەناله که لە 24 ی حوزەیراندا چاوپێکەوتنی کارمەندی کۆمپانیا یهکی پەخش کرد که خاوەنەکی یەکیک بوو لە ئەندامانی ئەنجومەنی پارێزگای هەولێر. لەکاتی چاوپێکەوتنەکەدا، کارمەندەکە ووتبوو ی که کۆمپانیاکە فیلی لە هەندیک خەلک کردووە هەر وها شەوقی کەنەبیش ئاژە ی بەوکردبوو که یاسا رینگەنادات بە خاوەن کۆمپانیا پۆست و بەرپر سيار یتي فەرمانگە ی حکومی هەبیت. لە 20 ی تشرینی یەکم، دادگا شەوقی کەنەبی تۆمەتبار کرد بە سوکایەتی کردن بە یەکیک لە ئەندامانی ئەنجومەنی پارێزگای هەولێر و بە غەرامەکردنی 1.5 ملیۆن دیناری عێراقی سزایا .

شەوقی کەنەبی بە هیومان رابیتس وۆچی ووت، پاش سزاکە ی دادگا، خەلکانی نەناسراو پەيوەندیان پێوکردووە و پێیان ووتووە ئەگەر داوای لێبووردن لەو ئەندامە ی ئەنجومەنی پارێزگای هەولێر بکات سزاکە ی لەسەر هەلەگەیریت، بەلام شەوقی کەنەبی رەتی کردبوو یهوە که داوای لێبووردن بکات. شەوقی کەنەبی ئاژە ی بەوکرد، نەبوونی یاسایەک که ریز بگرت لە مافی نازادی بە دەستپێنانی زانیاری بەرپر سياره لە سزادانەکی و ئاستەنگیکی گەورە یه لەبەردەم کاری رۆژنامەنووسان چونکه "هەموو دەسەلاتەکان دەداتە حکومەت ."

کەنەبی ووتی، "رۆژنامەنووسان ناتوانن بەشێو یهکی یاسایی زانیاری کۆیکەنەو." هەر وها ووتیشی، "کاتیک هەولەدە ی زانیاریەک بە دەستپێنی، چەندین یاسایان هەیه لە دژت بەکاری بەین. حکومەتی هەریمی کوردستان ئامرازی نادەستووری بەکار دەهینی بۆ نەهیشتنی نازادی رۆژنامەوانی و سیاسەتی ئۆپوزیسیون، هەر وها بە پروسە یهکی یاسایی گونجاو بیانوو بۆ ئەم هەولانە ی دەهینیتەو. لە ئێستادا، پێش ئەو ی بۆکۆژن هەر شەخت لێدەکەن و دەستگیرت دەکەن."

لە مانگی نیساندا، پۆلیس شیروان شێروانی سەرنووسەری رۆژنامە ی باشووری دەستگیر کرد بەهۆی بلاوکردنەو ی دوو راپۆرت که رەخنەیان لە بەرپرسانی هەریمەکە گرتبوو. یەکیک لە راپۆرتەکان باسی لە کەسێکی گەندەلی کردبوو که گوايه 206 ملیۆن دیناری عێراقی دیانەمايو بوو لە سندوقی ئەنجومەنی قەزای ئاکرئ. راپۆرتەکی تر ئاژە ی بەو کردبوو لە زمانی بازارگانیکی ناوخی که گوايه برای سەرۆکی هەریم دوو ملیۆن دۆلاری داووە بەو بازارگانه بۆ مامەلە ی بازارگانی .

شێروانی ووتی، لە 20 ی نیساندا لەکاتیکدا لە گەشت و سەیران کردن بوو، هیزەکانی پۆلیس بەی نیشاندا نی هیچ فەرمانیکی دەستگیر کردن لەلایەن دادگاوە هەستاوون بە دەستگیر کردن. پۆلیس پێیان ووتبوو تەنها بۆئەو دەیهن چەند پر سيار یتی لێکەن. پاش سێ رۆژ بە کەفالت نازادیان کردبوو، بەلام دەستبەجئ چەند چەکار یک بە جل و بەرگی رەشەو بۆ ماوە ی سێ رۆژی تر دەستگیری دەکەن .

شێروانی تۆمەتبار کراوە بە لەکەدارکردنی ناوبانگی سیاسەتمەدارانی هەریمەکە، بەلام دادگا هیشتا رۆژی دادگای کردنەکی دیاری نەکردووە.

ئەمە لەکاتیکدا یه بەی یاسای رۆژنامەوانی، دەسەلاتداران نابیت سزای تاوان بەسەر رۆژنامەنووساندا بەسەپینن لەبەر بلاوکردنەو یان نووسینی راپۆرت لەسەر کاری بەرپر سان و نوینەرەکانی خەلک، بەمەرجیک رۆژنامەنووسەکە بەلگە ی هەبیت .

ههروههاساکه ماوهیهکی دیاری کراوی دانوه بۆ بهرپرسان که له 90 رۆژ تێپهر نهییت بۆ پێشکەش کردنی سکالا له دژی ئەو راپۆرتەیی که ناوبانگیانی تێدا لهکهدار کراوه، بهلام بهرپرسان 170 رۆژ له پاش بلاوبوونهوهی راپۆرتەکه سزایان رووبهرووی شیروانی کردهوتهوه. شیروانی داوای پێداچوونهوهی سزاکهی کردووه، بهلام وهلام نههراوتهوه.

هیومان رایتس وۆچ له چهند سهراوهیهکی باوهریهکرارهوه زانیاری دهست کهوت که ناسایش له ناوچهی بادینان 14 رۆژنامهووسی تریان بانگهێشت کردووه بۆ لیکۆلینهوه ههرهسهیان لیکردوون و بهلننیا لیههگرتهون که راپۆرت نهووسن بۆ رۆژنامهی سهربهخۆ.

رۆژنامهووسان و چالاکهوانان ناوچهکانی نیوان بادینان و دیانه و مهسیفیان به "سینگۆشهی بهرمۆده" بۆ نازادی رادهربرین ناوزهند کرد.

ئهم ههلسوکهوتانهی دهسهلاتداران کاریگهری ههبووه له دروستکردنی ترس و دلهراوکی. ناسۆس ههردی له رۆژنامهی ناوینه له سلیمانی به هیومان رایتس وۆچی ووت، "قسهکردن لهسهراوهیهکانیان کاریکی ترسناکه... به تاییهت باسکردنی گهندهلی بابهتیکی ههستیاره. کێشهکه ئهوهیه ههچ عهقیهتیکی لێهرسینهوه نهیه." ناسۆس ههردی دهربارهی بهرپرسان ووتی، "نهگهر بیانهوی کهستیک بهسرهوه ئهوا دهیسرهوه پاشان بهداوای بیانویهکدا دهگهرین بۆی."

شوان سابیر، چیگری بهرپرسی تۆری دادوهری بهندهیهکان، ههمان ووتنهکانی ناسۆس ههردی دوویات کردهوه: "کاتییک بهرپرسه گهندهلهکان سزای نازادی رادهربرین دهن، ناوات لهسهردی. حیزبه دهسهلاتدارهکان رهنهگران بیدهنگ دهکهن."

کههسی نهکرمه عهبدول کهریم

پاریزه مهکهی نهکرمه عهبدول کهریم به هیومان رایتس وۆچی ووت، هیزمهکانی ناسایش له 1 تشرینی دووهمی سالی 2011دا له خالی گومرگی ئیبراهیم خهلیلی نیوان ههریمی کوردستان و تورکیا ههستان به دهستگیر کردنی نهکرمه عهبدول کهریم که ناسراوه به سهید نهکرمه، ئهوش پاش یهک ههفتهیهک له چاوپێکهوتنیکی لهگهڵ کهنالی (NRT) له میانهی چاوپێکهوتنهکهیدا، سهید نهکرمه بهرپرسانی پارتی دیموکراتی کوردستانی تاوانبار کرد بوو به هههلوشینی داهااتی گومرگی ئیبراهیم خهلیل و ناردنی بۆ ئۆفیسێ بهرپرسیکی بالای پارتی دیموکراتی کوردستان. پاش چاوپێکهوتنهی، رۆژنامهی باشوور و هاوالاتی و 50 پهلمانتهار نامهیهکیان بلاوکردهوه تێیدا داوای روون کردنهوه شهفافیتهیان بۆ داهااتی گومرگی ئیبراهیم خهلیل کرد. دهسهلاتداران به فهرمی نکۆلیان له تۆمهتهکانی سهید نهکرمه سهبارهت به داهااتی ئیبراهیم خهلیل نهکردووه.

پاریزه مهکهی ووتی که دهسهلاتداران بۆ ماوهی دوو تاسی ههفته ریگهیاپ پێ نهداوه سهید نهکرمه ببینی و لهو ماوهیهدا سهید نهکرمه رووبهرووی لێدان بووتهوه. به ووتهی پاریزه مهکهی پاشان سهید نهکرمه لهلایهن دهسهلاتدارانهوه تۆمهتبارکرا به دروستکردنی مهترسی لهسهراوهیهکی نهتهوهیی ئهوش به بلاوکردهوهی رینمایی بهرپرسانی خاله گومرگیهکه که لهکاتی کارکردنی بۆ دهمزگای ناسایش و وهزارهتی ناوخۆ به دهستی هیناوه. ئیستا سهید نهکرمه لهلایهن دهمزگای ناسایشهوه تۆمهتباره به پێشیل کردنی ماددهی 316 له یاسای سزادانی عێراقی سالی 1969 که سزاکهی دهکرتیت تا 10 سال زیندانی کردن بیت، بهیپی یاساکه "ههر بهرپرس یان فهرمانبهریکی حکومی پێگهکهی بهکاربهینی به مهبهستی به دهستهینانی پاره، زانیاری یان دۆکیومنتی یاسای یان شتی تر که مافی به دهستهینانی نهییت و به مولکی دهولت دادهنری رووبهرووی سزا دهیتهوه".

سهید نهکرمه ئیستا له زیندانی زیرگهی شاروچکهی زاخودایه له پارێزگای دهوک. له بارودۆخیکی تهندروستی خراپدایه چونکه ماوهیهک بهر له دهستگیر کردنهکهی نهشتهرگهری بۆ کراوه. له نامهیهکی کراوهدا که له 30 تشرینی دووهمی 2012 له رۆژنامهی باشوور بلاوکرابهوه، سهید نهکرمه باس له مهترسیهکانی سهراوهی زیندانی دهکات لهناو زینداندان و دهلی ههموو داو دهرمان و چارهسهریکی تهندروستی بهریوه بهرایهتی زیندانهکهی روتکردوتهوه پاش ئهوهی زیندانهکانی تر پێیان ووتوه که رهنهگه بهرپرسانی ناسایشی زیندانهکه ژههرخواردی بکهن. هاوسهرمهکهی سهید نهکرمه به پارێزه مهکهی ووتوه که مهترسی لهسهراوهی زینانی ههیهی بهردهوام خهڵکانی نهاسراو چاودیری دهکهن.

هههچهنده ماوهی زیاتر له سالیکه سهید نهکرمه دهستگیر کراوه بهلام هیشتا دهسهلاتداران رۆژی دادگایکردنیا دیاری نهکردووه، که نهههش زیاتر ئهوه گومانهی چالاکهوانانی ناوخۆی پشت راست دهکاتهوه که پێیان وایه سهید نهکرمه لهسهراوهتاوه

به هۆکاری سیاسی دهستگیر کراوه چونکه رهخنه‌ی له سهرکرده‌کانی پارتی دیموکراتی کوردستان گرتووه. دکتور کاروان بهروانی که چالاکه‌وانیکه له سهر کره‌یه‌که‌ی سه‌ید ئه‌کره‌م کار ده‌کات به هیومان رایتس وۆچی ووت: "ئهم که‌یه‌سه په‌یوه‌ندی به ناسایشی نه‌توه‌یه‌یه‌ نیه: به‌لکو ئه‌مه که‌یه‌سیکی ناکۆکی سیاسی و نازادی بیر کردنه‌وه‌یه ."

که‌یه‌سی زه‌رده‌شت عوسمان

هینشتا ته‌م و مژو نه‌ینی سه‌راپای که‌یه‌سی زه‌رده‌شت عوسمانی گرتوته‌وه، ئه‌و رۆژ نامه‌نووس و خویندکاره ته‌مه‌ن 23 سه‌له‌ی که زیاتر له دوو سه‌ل له‌مه‌وبه‌ر رفینزاو پاشان کوژرا له دوا‌ی نووسینی راپۆرتیکی ره‌خنه‌ ئامیز له ده‌سه‌لاتداری هه‌ریمه‌که. له 4 ئایاری سه‌لی 2010 دا، زه‌رده‌شت عوسمان له‌سه‌ر شه‌قامیکی نزیک شاری موس‌ل به کوژراوی دۆزرا‌یه‌وه. جه‌سته‌ی سه‌رده‌شت عوسمان شوینه‌واری ئه‌شکه‌نجی پیوه دیار بوو له‌گه‌ل دوو گوله به‌سه‌ریه‌وه. به‌کێک له ئه‌ندامانی خیزانه‌که‌ی که لاشه‌ی زه‌رده‌شت عوسمانی به کوژراوی بینی بوو ووتی، به‌کێک له گوله‌کان به ده‌میوه‌ نرابوو که به‌لێکدانه‌وه‌ی به‌کێک له ئه‌ندامانی خیزانه‌که‌ی و رۆژ نامه‌نووسه کورده‌کان پیده‌چیت ئه‌وه په‌یامیک بیت بو میدیاکاران تا بیده‌نگ بن .

له ناوه‌ندی که‌وتنه‌وه‌ی هه‌موو ئه‌و نار‌ه‌زاییانه‌ی دوا‌ی کوشتنی زه‌رده‌شت عوسمان، مه‌سه‌ود بارزانی سه‌رۆکی هه‌ریم فه‌رمایدا به پیکه‌ینانی لیژنه‌یه‌کی لیکۆلینه‌وه له کوژرانی زه‌رده‌شت عوسمان. له 15 ئه‌یلوولی 2010 دا، لیژنه‌که رایگه‌یاند، ئه‌ندامانی ئه‌نسار ئه‌لئیسلام، که گرووپیکی چه‌کداری سه‌ر به ریکخراوی ئه‌لقاعیده‌یه، هه‌ستاون به کوشتنی زه‌رده‌شت عوسمان چونکه به‌ئینی دابوو چالاکی تیرۆریستی بوو گرووپیکه ئه‌نجام‌بده‌ت به‌لام به‌ئینه‌که‌ی جیه‌جی نه‌کر دیوو. لیژنه‌یه‌که ووتی که هیشام مه‌حمود ئیسماعیلی دانیشتووی بیجی، باکوری تکریت، له‌کاتی لیکۆلینه‌وه‌دا دانی به‌وه‌دا ناوه که زه‌رده‌شت عوسمانی به چاوبه‌سترای گواسته‌وته‌وه بو چه‌کداری ئه‌نسار ئه‌لئیسلام له موس‌ل. به‌لام ئه‌نسار ئه‌لئیسلام ده‌سته‌جی نکۆلی له‌وه‌کرد که به‌رپر سيار بیت له‌ئه‌نجام‌دانی ئه‌و کاره. گرووپیکه له به‌یاننامه‌یه‌کیاندا ووتیان ئه‌گه‌ر که‌سێک به‌کوژین یان برقیین، خۆمان رانده‌گه‌یه‌نین پیوستمان به‌وه نیه که‌س درۆمان به ناوه‌وه بکات. پاش دوو سه‌ل تێپه‌رین به‌سه‌ر رووداو‌مه‌کهو چهن‌دین جار دواکه‌وتن، بریاره هیشام ئیسماعیل له 2 ئازاردا له‌به‌ر ده‌م دادگای تاونه‌کانی هه‌ولێر بووه‌ستت بو دادگایکردن .

له کانونی یه‌که‌می 2012 دا و پاش چهن‌دین جار داواکاری له‌لایه‌ن هیومان رایتس وۆچه‌وه، جیگری و هزیری ناوخۆی حکومه‌تی هه‌ریمی کوردستان به‌جۆریکی تر باسی له رووداو‌مه‌که کرد. جیگری و هزیری ناوخۆ ووتی، له لیکۆلینه‌وه‌کاندا ده‌رکه‌وتووه که زه‌رده‌شت عوسمان په‌یوه‌ندی به گرووپی ئه‌نسار ئه‌لئیسلام کردووه بو وهرگرتنی زانیاری له‌سه‌ر چالاکیه‌کانی رابردوو و داها‌تووی گرووپیکه به‌مه‌به‌ستی بلاوکردنه‌وه‌ی له تۆری نینه‌تر نیت. به‌لام له‌به‌ر ئه‌وه‌ی زه‌رده‌شت عوسمان نه‌بووته ئه‌ندامی گرووپیکه‌وه بۆیه که‌وتوونه‌ته گومان لێی و پاشان کوشتوویانه .

یاسا نیو ده‌وله‌تیه‌کان پارێزگاری له نازادی راده‌برین ده‌که‌ن

یاسا نیوده‌وله‌تیه‌کانی مافی مرۆف نازادی راده‌برین وه‌ک بنچینه‌ی مافه‌کانی مرۆف ره‌چاو ده‌کات، له‌به‌ر هه‌وه‌ی کاریگه‌ریه‌کی گه‌رنگی هه‌یه له ژبانی تاک و به‌ریه‌بردنی گۆمه‌لگه‌یه‌کی دیموکرات. ماده‌دی 19 له په‌یماننامه‌ی نیوده‌وله‌تی مافه‌ مه‌ده‌نی و سیاسیه‌کان که عیراق ئه‌ندامه له په‌یماننامه‌که گه‌رنتی "نازادی گه‌ران و وهرگرتن و گواسته‌وه‌ی زانیاری و بیرۆکه به هه‌موو جوهره‌کانیه‌وه ده‌دات. به‌بێ ره‌چاوکردنی هه‌چ سنۆریک، ئیتر به زاره‌کی بیت یان به نووسین و بلاوکردنه‌وه یان له شیوه‌ی هونه‌ر یان هه‌ر ئامرازیکی تری میدیای به هه‌لبژاردنی که‌سه‌که خۆی. ماده‌دی 15 له هه‌مان په‌یماننامه گه‌رنتی ئه‌وه ده‌دات که نابیت هه‌چ که‌سێک سزا بدریت به‌هۆی ئه‌نجام‌دانی سوکایه‌تیکه‌ر دنیکی که له یاسادا به تاوان له‌قه‌له‌م نه‌درابیت له کاتی روودانیدا .

یاسا نیوده‌وله‌تیه‌کانی مافی مرۆف زۆر به روونی جه‌ختیان له‌وه‌کردوته‌وه که سیاسه‌تمه‌داران و به‌رپرسانی حکومی زیاتر ده‌که‌ونه ژیر سه‌ره‌نج و چاودیری به به‌راورد به خه‌لکانی ناسایی که خواز یاری ئه‌وه‌نه‌بوون بینه جی سهره‌نجی کۆمه‌لگه. پرهنسیپی سیراکۆزای نه‌توه‌یه‌که‌ر تووه‌کان له بره‌گه‌کانی سنۆر دارکردن و ره‌چاو نه‌کردنی یاسا بو ماوه‌یه‌کی کاتی له بارو‌دۆخیکی تابه‌ته‌دا له په‌یماننامه‌ی نیو ده‌وله‌تی مافه‌ سیاسی و مه‌ده‌نیه‌کان ده‌لی، نابیت سنۆر دارکردنی نازادی راده‌برین به‌کار به‌هینریت بو پارێزگاری کردنی ده‌وله‌ت و به‌رپر سه‌کانی له ره‌خنه و بۆچونه‌کانی خه‌لک. کۆمیته‌ی مافی مرۆفی نه‌توه‌یه‌که‌ر تووه‌کان له دوا لیکدانه‌وه‌ی بو نازادی راده‌برین له په‌یماننامه‌ی نه‌توه‌یه‌که‌ر تووه‌کان بو مافه‌ مه‌ده‌نی و سیاسیه‌کان، ده‌لی هه‌موو که‌سایه‌تیه‌ حکومی و سیاسیه‌کان ده‌کریت رووبه‌رووی ره‌خنه‌ بینه‌وه و ده‌وله‌ت نابیت رێگری بکات له ره‌خنه‌گرتن له‌لایه‌ن دامه‌زراوه گشتیه‌کانه‌وه.

هيو مان رايٽس وچ ووتى، حكومتى هر ٽيم له سالى 2012 دا نهيتوانى پاپند بيت بهو بهندانموه. ريگهيدا به هر اسان كردن و توفاندى رور نامهنوسان و رمخنهگرانى دهسه لات بهوانه شهوه كه همولياندهدا پهرده له سر گندهلى و كاره نياسابيهكانى بهر پرسان لادهن، نهمه جگه لهوهى حكومت چاوپوشى ده كرد لهو كه سانهى كه سر كوتى دهنگه ناراز بيهكان بيبان ده كرد .